

GIÁO DỤC HƯỚNG NGHIỆP CỦA VƯƠNG QUỐC ANH VÀ BÀI HỌC KINH NGHIỆM CHO VIỆT NAM

PHẠM NGỌC DƯƠNG

**Viện Khoa học Giáo dục Việt Nam
Email: duong.vnies@gmail.com**

Tóm tắt: Vương quốc Anh là một trong những nước có hệ thống giáo dục phát triển trên thế giới. Công tác giáo dục hướng nghiệp cho giới trẻ đặc biệt là học sinh bậc Trung học rất được chú trọng. Chính phủ, chính quyền địa phương, nhà trường và các tổ chức xã hội liên quan cùng tham gia vào công tác giáo dục hướng nghiệp một cách mạnh mẽ. Trong đó, chính quyền địa phương và các trường học ở Vương quốc Anh được yêu cầu phải đưa các định hướng nghề nghiệp một cách đầy đủ, độc lập và khách quan cho học sinh của mình. Tác giả bài viết trình bày về hoạt động giáo dục hướng nghiệp của Vương quốc Anh cho học sinh bậc Trung học, từ đó rút ra các bài học kinh nghiệm thực tế về cách thức tổ chức giáo dục hướng nghiệp, các phương pháp giáo dục hướng nghiệp cho Việt Nam góp phần vào việc phân luồng học sinh cấp trung học phổ thông, là bước khởi đầu quan trọng của quá trình cơ cấu và nâng cao chất lượng nguồn nhân lực xã hội.

Từ khóa: Giáo dục hướng nghiệp; hoạt động giáo dục hướng nghiệp; học sinh trung học; Vương quốc Anh.

(Nhận bài ngày 27/6/2017; Nhận kết quả phản biện và chỉnh sửa ngày 11/7/2017; Duyệt đăng ngày 25/8/2017).

1. Đặt vấn đề

Công tác giáo dục hướng nghiệp (GDHN) ngày càng trở nên cấp thiết cho học sinh (HS) bậc Trung học nhằm định hướng cho các em tìm được ngành nghề phù hợp với sở thích, sở trường, xu hướng và nhu cầu của xã hội để góp phần vào việc phân luồng HS, nâng cao chất lượng nguồn nhân lực trong bối cảnh hội nhập quốc tế. Tuy nhiên, hoạt động GDHN cho HS hiện nay trong các trường học tại Việt Nam vẫn chưa mang lại hiệu quả cao. Các em chưa được cung cấp đầy đủ thông tin về các ngành nghề đào tạo, xu hướng và nhu cầu của thị trường lao động, chưa hình dung được các năng lực cá nhân cần thiết cho một ngành nghề cụ thể... dẫn đến việc chọn ngành nghề theo cảm tính, theo tâm lý bằng cấp, theo yêu cầu của phụ huynh... điều đó khiến cho nhiều em không theo được hoặc không thích ngành nghề mình lựa chọn làm tốn kém tiền bạc, thời gian, cơ hội của bản thân, gia đình và sức lao động của xã hội, ảnh hưởng đến chất lượng nguồn nhân lực, mất cân đối về nhân lực các ngành nghề trong xã hội... kéo theo rất nhiều hệ lụy khác. Trong bối cảnh hiện nay, Việt Nam rất cần những bài học kinh nghiệm về GDHN để sớm thành công trong hoạt động GDHN nói chung và GDHN cho HS bậc Trung học nói riêng.

2. Hoạt động giáo dục hướng nghiệp của Vương quốc Anh cho học sinh trung học

Ban đầu, hệ thống GDHN ở Vương quốc Anh là do các nhà quản lý giáo dục địa phương quản lý. Trong vòng 20 mươi năm qua, hệ thống GDHN này đã trải qua nhiều sự thay đổi. Sự thay đổi quan trọng đầu tiên là sự tư nhân hóa dịch vụ này vào giữa những năm 1990. Điều này có nghĩa là các hoạt động dịch vụ hướng nghiệp được chuyển đổi từ sự quản lý trực tiếp của các nhà quản lý giáo dục địa phương sang các công ty tư nhân và các tổ chức từ thiện. Hiện nay, ở Vương quốc Anh hệ thống

GDHN hiện đang thay đổi trở lại như trước. Trách nhiệm định hướng nghề nghiệp cho HS bây giờ thuộc về các trường học nhằm đưa ra những sự tư vấn độc lập và khách quan.

Công tác GDHN cho HS tại Vương quốc Anh rất được chú trọng, được chính phủ, chính quyền địa phương, các trường học và các tổ chức xã hội cùng tham gia. Trong đó, các trường học và các trường trung học phổ thông (six-form college) tại Vương quốc Anh được yêu cầu phải đưa các định hướng nghề nghiệp một cách khách quan cho học sinh của mình. Chính phủ liên bang đã đưa ra nhiều cải cách, bao gồm việc thành lập cục/ban Nghề nghiệp quốc gia (National Careers Service) và công ty Nghề nghiệp và Sự nghiệp (Careers and Enterprise Company (CEC)) nhằm nâng cao chất lượng và phạm vi tư vấn nghề nghiệp... Để đảm bảo chất lượng hoạt động GDHN, ở Vương quốc Anh cơ quan chính quyền địa phương được yêu cầu tham gia quản lý và đảm bảo công tác GDHN cho HS phải đáp ứng các yêu cầu sau:

- Thực hiện một cách khách quan, công bằng. Sự khách quan ở đây được định nghĩa là không theo một định hướng hoặc sự thiên vị cho một ngành nghề cụ thể nào cả.

- Đầy đủ các thông tin về các ngành nghề đào tạo.

- Sự tư vấn phải dựa trên sự thúc đẩy các sở thích, mối quan tâm của HS.

Còn về phía các nhà trường được yêu cầu phải đảm bảo chất lượng của các hoạt động GDHN, được đánh giá theo ba tiêu chí sau:

- Chất lượng của chương trình giáo dục nghề nghiệp.

- Chất lượng của các tổ chức hướng nghiệp độc lập. Các tổ chức này phải đáp ứng được các tiêu chuẩn quốc gia do cục Thông tin, Tư vấn và Định hướng (IAG) đề ra.

- Chất lượng của các chuyên gia tư vấn làm việc

với trường học. Để đảm bảo chất lượng cho các chuyên gia tư vấn, Viện Phát Triển Nghề Nghiệp (The Career Development Institute) đã xây dựng bộ tiêu chuẩn chuyên gia cho những người làm nghề tư vấn hướng nghiệp.

Các trường học có trách nhiệm và chủ động phối hợp với các nhà tuyển dụng địa phương và các cơ sở giáo dục và đào tạo khác như: Các trường đại học, cao đẳng và các tổ chức dạy nghề... để tổ chức giáo dục hướng nghiệp cho HS của mình. Điều này sẽ đảm bảo rằng giới trẻ có thể được hưởng lợi từ kinh nghiệm trực tiếp, thú vị và tích cực của thế giới việc làm thực tế để các em có thể đưa ra các quyết định về việc lựa chọn các ngành học trong tương lai.

Vào tháng 9 năm 2012, chính quyền địa phương đã yêu cầu các trường học thực hiện các hoạt động giáo dục hướng nghiệp một cách khách quan cho HS từ 9 - 11 tuổi. Từ tháng 9 năm 2013, trách nhiệm này của các trường học được mở rộng tới đối tượng HS trong độ tuổi 12 - 18 tuổi. Theo xu thế này, trong các trường trung học cũng có thể có một giáo viên phụ trách về giáo dục hướng nghiệp và/hoặc các chuyên gia tư vấn hướng nghiệp. Các trường học ở Vương quốc Anh cũng đặc biệt chú ý đến việc hướng nghiệp cho các em HS nữ vì phạm vi lựa chọn các ngành nghề và việc làm ít hơn của các em HS nam.

Các em HS từ năm lớp 8 đến lớp 13 (12 - 13 tuổi đến 17 - 18 tuổi) còn được hướng nghiệp độc lập bởi các tổ chức bên ngoài trường học như: Ban Công dân quốc gia (National Citizen Service) và những tổ chức cộng đồng từ thiện khác... bằng các phương thức hướng nghiệp khác như: Gặp gỡ những nhà tuyển dụng lao động, tham vấn, website, điện thoại và các đường dây tư vấn... đặc biệt là hướng nghiệp bằng hình thức tham vấn (face to face guidance) rất được chú trọng ở Vương quốc Anh.

3. Thực trạng về hoạt động giáo dục hướng nghiệp của Việt Nam cho học sinh trung học

Từ những năm 60 của thế kỉ XX, ở Việt Nam, lí luận và thực tiễn hướng nghiệp đã được bắt đầu phát triển chủ yếu dựa trên cơ sở lí luận và kinh nghiệm thực tiễn hướng nghiệp của Liên Xô (cũ). Thời kì đầu, quan niệm hướng nghiệp đi đôi với giáo dục lao động, để định hướng nghề nghiệp cho HS trước hết cần giáo dục cho học thái độ sẵn sàng bước vào các hoạt động nghề nghiệp.

Đến đầu những năm 80, khi xuất hiện nhu cầu đẩy mạnh giáo dục lao động, kĩ thuật tổng hợp - hướng nghiệp (KTTH - HN) nhằm chuẩn bị kĩ năng cho HS đi vào cuộc sống thì hướng nghiệp mới thực sự được nhà nước chú trọng đến. Hệ thống các trung tâm KTTH - HN được thành lập và phân bố đều trên khắp cả nước - đó là các cơ sở giáo dục có chức năng tổ chức các hoạt động hướng nghiệp và tổ chức các hoạt động dạy nghề phổ thông ở các trường trung học cơ sở và trung học phổ thông. Đến nay, cả nước có hơn 300 trung tâm KTTH - HN, trung tâm Giáo dục thường xuyên - hướng nghiệp.

Hiện nay, công tác GDHN cho HS ở nước ta đang được thực hiện qua bốn hoạt động chính:

- Hướng nghiệp qua dạy - học các môn văn hóa.
- Hướng nghiệp qua dạy - học các môn Công nghệ,

dạy nghề phổ thông và hoạt động lao động sản xuất.

- Hướng nghiệp qua việc tổ chức hoạt động GDHN.
- Hướng nghiệp qua các hoạt động khác như: Tham quan, ngoại khóa, các phương tiện thông tin đại chúng, sự hướng dẫn của gia đình và các tổ chức xã hội...

Chương trình và sách giáo khoa môn Công nghệ được biên soạn theo chương trình mới và được triển khai từ năm học 2001 - 2002. Đến năm học 2007 - 2008, bộ chương trình và tài liệu nghề phổ thông 105 tiết được biên soạn theo yêu cầu đổi mới được triển khai thực hiện trong cả nước. Chương trình này, chỉ giúp các em có được những kĩ năng cơ bản nhất của một vài nghề, chưa giúp các em có được một cái nhìn tổng quan về các ngành nghề trong xã hội và các năng lực cá nhân cần thiết để thực hiện nó.

Năm 2006, Bộ Giáo dục và Đào tạo đã chính thức đưa hoạt động GDHN vào chương trình giáo dục phổ thông với thời lượng 36 tiết/năm đối với HS lớp 9; 27 tiết/năm đối với HS các lớp trung học phổ thông. Từ năm học 2008 - 2009, Bộ Giáo dục và Đào tạo quy định giảm số tiết chương trình GDHN xuống chỉ còn 9 tiết trên/năm (1 tiết/tháng) đối với tất cả các lớp - số tiết hạn chế như trên đang gây rất nhiều khó khăn cho các trường trung học cơ sở, trung học phổ thông, đặc biệt gây áp lực rất lớn cho giáo viên phụ trách hoạt động GDHN.

GDHN ở Việt Nam vẫn còn nhiều bất cập chưa đáp ứng được yêu cầu của HS, định hướng phân luồng của Đảng và Nhà nước. Hiệu quả của các giờ GDHN còn thấp. Việc GDHN thông qua các môn văn hóa không được quan tâm thực hiện. Chất lượng giảng dạy các môn Công nghệ và nghề phổ thông còn yếu, mang tính hướng học nhiều hơn, không gắn liền với điều kiện cụ thể của địa phương. HS chỉ được tham gia GDHN chính thức từ lớp 9 đến lớp 12... Dẫn đến HS chưa được trang bị đầy đủ những kiến thức về nghề nghiệp, không được chuẩn bị tâm thế và kĩ năng cho việc đi vào lĩnh vực nghề nghiệp phù hợp với bản thân mình mà chủ yếu chỉ biết theo con đường đại học.

Theo thống kê tỉ lệ HS tốt nghiệp trung học cơ sở vào học trung học phổ thông chiếm khoảng 70%; tham gia học bổ túc trung học phổ thông chiếm khoảng 8%; vào học trung cấp chuyên nghiệp và trung cấp nghề rất thấp, khoảng 5%; không tiếp tục học trung học phổ thông, trung cấp chuyên nghiệp hoặc trung cấp nghề chiếm khoảng 15%. HS tốt nghiệp trung học phổ thông hàng năm vào học đại học, cao đẳng chiếm khoảng 50% HS tốt nghiệp trung học phổ thông; vào học trung cấp chuyên nghiệp chiếm khoảng 20%. Phần còn lại vào học nghề hoặc tham gia thị trường lao động. Điều này, làm cho cơ cấu phân luồng HS sau trung học cơ sở và học trung học phổ thông bất hợp lí trầm trọng, ảnh hưởng đến chất lượng và cơ cấu nguồn nhân lực gây ra những hậu quả to lớn cho nền kinh tế-xã hội gặp rất nhiều khó khăn trong việc hội nhập quốc tế hiện nay.

Nguyên nhân chính dẫn đến công tác GDHN không hiệu quả là:

Một là, yếu kém của công tác GDHN trong nhà trường phổ thông do thiếu đội ngũ giáo viên, chuyên gia am hiểu về tâm lí học nghề nghiệp, thông tin thị trường lao động, am hiểu về thực tế ngành nghề xã hội, kinh tế

học lao động.

Hai là, chất lượng của chương trình GDHN và dạy nghề phổ thông chưa đảm bảo, mang tính hình thức, hướng học... Các em chưa được cung cấp đầy đủ thông tin về các ngành nghề trong xã hội, các khả năng để đáp ứng của từng công việc, xu thế của thị trường việc làm trong tương lai và trong thời kì hội nhập...

Ba là, nhiều trường chưa quan tâm đến chất lượng công tác GDHN, thiếu sự phối hợp với các tổ chức xã hội, các cơ quan, doanh nghiệp trên địa bàn để đẩy mạnh GDHN.

Bốn là, công tác truyền thông còn hạn chế dẫn đến nhận thức của HS và phụ huynh HS về GDHN chưa cao.

Như vậy, công tác GDHN ở Việt Nam tuy đã có nhiều nỗ lực và thay đổi trong suốt nhiều năm qua nhưng hiệu quả hướng nghiệp cho HS bậc Trung học thực sự chưa được như mong đợi.

4. Bài học kinh nghiệm cho Việt Nam

- Hoạt động giáo dục cho HS cần phải có sự tham gia đồng bộ và mạnh mẽ từ nhiều phía như: Đảng, Nhà nước, chính quyền địa phương, nhà trường, doanh nghiệp, nhà tuyển dụng lao động, các tổ chức hướng nghiệp độc lập, phụ huynh HS, chuyên gia tư vấn nghề nghiệp... Trong đó, công tác GDHN cho HS trong nhà trường phải đóng vai trò chủ đạo.

- Đa dạng hóa các phương thức GDHN cho HS nhằm nâng cao chất lượng, hiệu quả của công tác GDHN.

- Kiểm soát chất lượng của công tác giáo dục hướng nghiệp: Xây dựng bộ tiêu chuẩn, tiêu chí cho các tổ chức hướng nghiệp và những người làm công tác giáo dục hướng nghiệp. Ở các trường học nên có giáo viên hoặc chuyên gia chuyên trách về công tác GDHN.

- Trong hoạt động GDHN phải cá nhân hóa được các đối tượng HS: Phân biệt được nhu cầu của từng HS, chỉ ra được cho các em phạm vi các ngành nghề quan tâm và các khả năng để đạt được nó.

- Trong công tác GDHN các trường phải đặc biệt chú ý đến việc hướng nghiệp cho các em HS nữ vì phạm vi lựa chọn các ngành nghề và việc làm ít hơn của các em HS nam.

- Công tác GDHN phải đảm bảo được tính độc lập, khách quan, đầy đủ, tôn trọng ý kiến cá nhân.

- Chương trình GDHN nên đưa vào từ lớp 6 đến lớp 12 thay vì từ lớp 9 đến lớp 12 như hiện nay.

5. Kết luận

Hoạt động GDHN cho HS bậc Trung học có tầm quan trọng và ý nghĩa to lớn trong công tác định hướng phân luồng HS, chuẩn bị nguồn nhân lực có cơ cấu hợp lí, có chất lượng cao đáp ứng nhu cầu của xã hội, phục vụ sự nghiệp công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước và hội nhập quốc tế. Công tác GDHN của Việt Nam hiện nay vẫn còn nhiều bất cập, chưa được chú trọng và quan tâm một cách đúng mức dẫn đến tình trạng mất cân đối về cơ cấu nguồn nhân lực, chất lượng nguồn nhân lực không cao... đây là một thách thức không hề nhỏ trong việc hội nhập kinh tế quốc tế.

Vương quốc Anh là một trong những nước có hệ thống giáo dục nói chung, GDHN nói riêng phát triển trên thế giới. Thông qua việc nghiên cứu hoạt động GDHN của Vương quốc Anh, chúng tôi đã rút ra được một số bài học kinh nghiệm cần thiết cho Việt Nam trong công tác GDHN để nhanh chóng có những thay đổi mang tính căn cơ giải quyết hiệu quả các vấn đề yếu kém trong công tác GDHN hiện nay của mình.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

[1]. Robert Long and Sue Hubble, (2017), *Careers guidance in schools, colleges and universities*, BRIEFING PAPER, Number 07236, 24 February 2017

[2]. Lê Thị Thùy (2012), *Báo cáo Giáo dục hướng nghiệp ở Việt Nam*, Trung tâm Hợp tác đào tạo và Phát triển nguồn nhân lực.

[3]. Department for Education (UK), (April 2017), *Careers guidance and inspiration in schools - Statutory guidance for governing bodies, school leaders and school staff*.

[4]. Đỗ Thị Lệ Hằng, *Vài nét về thực trạng tư vấn hướng nghiệp tại Việt Nam*, Tạp chí Tâm lí học, số 5 (122), năm 2009.

[5]. Trương Thị Hoa, (2014), *Giáo dục hướng nghiệp cho học sinh bậc Trung học phổ thông khu vực Hà Nội qua tham vấn Nghề*, Luận án Tiến sĩ Khoa học giáo dục, Viện Khoa học Giáo dục Việt Nam.

[6]. Lê Thị Thu Trà, (2016), *Quản lí hoạt động giáo dục hướng nghiệp cho học sinh trung học phổ thông trên địa bàn Hà Nội*, Luận văn Thạc sĩ Khoa học giáo dục, Viện Khoa học Giáo dục Việt Nam.

VOCATIONAL EDUCATION IN THE UNITED KINGDOM AND ITS LESSONS-LEARNT TO VIETNAM

PHAM NGOC DUONG

The Vietnam Institute of Educational Sciences

Email: duong.vnies@gmail.com

Abstract: *The United Kingdom (UK) is one of countries with a developed education system in the world with its great concern for vocational education for young people, especially for high school students. The government, local authorities, schools and related social organizations are strongly involved in vocational education. In particular, local government and schools in the UK are required to provide full, independent and objective career guidance to students. The author explored the UK vocational education for high school students, then withdrew practical lessons- learnt on ways and methods to organize vocational education, and contributed to reallocating vocational education in Vietnam, took it as the initial important step in the process of structuring and improving the quality of social workforce.*

Keywords: *Vocational education; activity of vocational education; high school students; the UK.*